

DOMESTIC TOURISM POTENTIAL OF THE REGIONS OF UZBEKISTAN: PROGRAMS IMPLEMENTED IN THE FIELD

M. M. Ergasheva
Master's student
Oriental University
Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: Tourism, Khiva, Bukhara, foreign tourists, transport, international, our country, cultural heritage, castle, archaeological

Received: 09.05.24

Accepted: 11.05.24

Published: 13.05.24

Abstract: The regions of Uzbekistan are considered to have high tourism potential. For example, the most famous tourist destination in Khiva is the historical-architectural reserve of Ichan Castle, which was the first to be included in the UNESCO World Heritage List. 259 objects of cultural heritage have been preserved in Khorezm region, and 288 objects of cultural heritage have been preserved in Karakalpakstan by 2019. By 2020, there are 8,208 immovable material and cultural heritage objects actively participating in the field of tourism in Uzbekistan. It is clear from the numbers that our country has a very rich history. This is very interesting for the general public and tourists, because not all countries that are rapidly developing today have such a material and cultural heritage.

O'ZBEKISTON HUDUDLARINING ICHKI TURIZM SALOHİYATI: SOHADA AMALGA OSHIRILAYOTGAN DASTURLAR

M. M. Ergasheva
Magistratura talabasi
Oriental universiteti
Toshkent, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: Turizm, Xiva, Buxoro, xorijiy sayyohlar, transport, xalqaro, mamlakatimiz, madaniy meros, qal'a, arxeologik

Annotatsiya: O'zbekiston hududlari yuqori turizm salohiyatiga ega hisoblanadi. Masalan Xiva shahridagi eng mashhur sayyohlik maskani bu Ichan qal'a tarixiy-me'moriy qo'riqxonasi birinchi bo'lib YuNESKOning Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilgan. Xorazm viloyatida 259 ta madaniy meros ob'ektlari saqlanib qolgan,

Qoraqalpog‘istonda 2019-yilga kelib 288 ta madaniy meros ob‘ekti mavjud. 2020-yilga kelib O‘zbekiston hududida turizm sohasida faol ishtirok etayotgan 8208 ta ko‘chmas moddiy-madaniy meros obyekti mavjud. Raqamlardan ko‘rinib turibdiki yurtimiz juda boy tarixga ega. Bu esa keng jamoatchilik va turistlar uchun juda ham qiziq, sababi bugungi kunda jadallik bilan rivojlanayotgan mamlakatlarning barchasida ham bunday moddiy va madaniy meros saqlanib qolmagan.

ВНУТРЕННИЙ ТУРИСТИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ РЕГИОНОВ УЗБЕКИСТАНА: ПРОГРАММЫ, РЕАЛИЗУЕМЫЕ В СФЕРЕ

М. М. Эргашева

студент магистратуры

Oriental universiteti

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Туризм, Хива, Бухара, иностранные туристы, транспорт, международный, наша страна, культурное наследие, замок, археологический

Аннотация: Считается, что регионы Узбекистана обладают высоким туристическим потенциалом. Например, самым известным туристическим объектом Хивы является историко-архитектурный заповедник Замок Ичан, который первым был включен в список Всемирного наследия ЮНЕСКО. К 2019 году в Хорезмской области сохранено 259 объектов культурного наследия, в Каракалпакистане - 288 объектов культурного наследия. К 2020 году в сфере туризма в Узбекистане будет активно участвовать 8208 объектов недвижимого материального и культурного наследия. Из цифр видно, что наша страна имеет очень богатую историю. Это очень интересно для широкой публики и туристов, ведь не все быстро развивающиеся сегодня страны обладают таким материальным и культурным наследием.

KIRISH

O‘zbekistonda turizmning milliy modeli kirish va chiqish turizmini o‘zida mujassam etgan bo‘lib, xavfsizlik, mehmondo‘stlik, qulay tabiiy sharoitlar tamoyillariga asoslanadi, shuningdek, mamlakatda davlat organi mavjud bo‘lganda “turizm ustuvorligi” modeliga asoslanadi. (vazirliklar) turizm (O‘zbekturizm MK, 2016 yil O‘zbekiston Turizmni rivojlantirish davlat qo‘mitasi, 2021 yil Turizm va sport vazirligi), ham turizm infratuzilmasini rivojlantirish, ham milliy turizm mahsulotini ommalashtirish uchun davlat tomonidan moddiy yordam, shuningdek, turizmning iqtisodiyotdagi

strategik o'rni. Mustaqillik davrida turizmning jadal rivojlanishi va sohadagi o'zgarishlar 2019-yilda mamlakatimiz sayyohlari, xorijiy sayyohlar va sayyohlik kompaniyalari o'rtasida sotsiologik so'rov o'tkazish va sohani rivojlantirish dasturlari ijrosini tahlil qilish imkonini berdi. O'zbekiston tarixiy va madaniy yodgorliklarga boy bo'lib, ular sayyohlarning asosiy diqqatga sazovor joylari hisoblanadi. Ta'kidlash joizki, O'zbekistonning moddiy madaniy merosi ro'yxati doimiy ravishda yangilanib turadi, Lex.uz ma'lumotlariga ko'ra, 1997 yilda 4 mingdan ziyodi tasdiqlangan; madaniy meros obyektlari, 2010 yilda ularning soni 7570 mingga yetdi. Ammo ular hech qanday miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari bilan tasdiqlanmagan, chunki ularni qayd etish, sertifikatlash, saqlash va ko'paytirish tushunchasi yo'q edi. 2020-yilga kelib O'zbekiston hududida turizm sohasida faol ishtirok etayotgan 8208 ta ko'chmas moddiy-madaniy meros obyekti mavjud edi.

ASOSIY QISM

Qoraqalpog'iston va Xorazm viloyatida O'zbekistonning boy tarixiy-madaniy merosining muhim turistik yo'nalishlari namoyish etildi. Qoraqalpog'istonda 2019-yilga kelib 288 ta madaniy meros ob'ekti mavjud edi: 131 ta arxeologik, 24 ta me'moriy, 88 ta monumental, 45 ta tarixiy ahamiyatga ega ob'ektlar. Uning hududida qadimgi va o'rta asr Xorazmning ko'plab istehkomlari (qal'a) xarobalari saqlanib qolgan. Birgina Ellikqal'a viloyatining o'zida, Amudaryoning chap qirg'og'ida ikki yuzta qadimiy manzilgoh izlari bor. Ulardan eng mashhurlari: Ayaz-qal'a, Jampik-qal'a, To'prak-qal'a, Qo'y-qrilgan-qal'a, Qizil-qal'a, Kirk-qiz-qal'a, Qumbaskan-qal'a, Guldursuk qal'a, Qizil qal'a. Qoraqalpog'istonning tabiiy ob'ektlari orasida sayyohlar orasida eng mashhuri Ustyurt platosi va mashhur "Kemalar qabristoni"ni o'ziga tortgan Orol dengizidir. Pirsiga o'rnatilgan bannerlar 1960-yillardan hozirgi kungacha Orol ko'lining suv maydonining qisqarishini aniq ko'rsatib turibdi. . 2019 yilga kelib, uning faqat o'ndan bir qismi saqlanib qolgan va Kema qabristoni yaqinida joylashgan Dengiz tarixi muzeyi ham ochilgan.

2021-yil 29-iyul kuni O'zbekiston Respublikasi Prezidentining BMTning maxsus rezolyutsiyasini amalga oshirish to'g'risida qarori qabul qilindi. Mazkur hujjat asosida Orolbo'yi hududini ekologik innovatsiyalar va texnologiyalar zonasiga aylantirishning yettita yo'nalishi belgilandi. Bundan tashqari, viloyatlar va Qoraqalpog'iston Respublikasida "yashil sirtlar" yaratish ishlari olib borilmoqda. Qoraqalpog'istonda 172 ming gektar o'rmon yerlari, Orolbo'yining qurigan hududlari, Xorazm, Buxoro, Navoiy viloyatlarining Orolbo'yi hududlari hamda 13 ming gektar tog', vodiylar va to'qay o'rmonzorlari yerlarida daraxt ekish tashkil etilmoqda. boshqa hududlarda. 2017-2021-yillarda Orolbo'yini rivojlantirish dasturiga muvofiq cho'l butazorlari ekilgani bu yerlarda turizm xizmatlarining turli turlarini, jumladan ekstremal, qumliklarda tuya minish, avtoralli, avtoturizm, tibbiy va sayyohlar sonidan investorlarni jalb qilish va Orol dengizi zonasining ekologik holatini yaxshilash uchun qo'shimcha mablag'larni jalb qilish mumkin bo'lgan rekreatsion turizm. Shuningdek, xorijlik sayyohlar ekologiya va Orol dengizini asrab-avaylashda ularning shaxsiy

ishtiroki bo'yicha ko'chat ekishga taklif etildi. Qoraqalpog'istonga tashrif buyurgan sayyohlar o'rtasida o'tkazilgan so'rovda mahalliy turistlar – 72%, MDH mamlakatlari – 15,8%, shuningdek, xorijiy davlatlar – 12,2% gender taqsimoti bo'yicha quyidagi natijalarni ko'rsatdi: erkaklar 53,2%, ayollar 46,8%. Mahalliy turistlar bo'lgan O'zbekiston fuqarolari kuniga o'rtacha 159 ming so'm, Turkmaniston fuqarolari o'rtacha 185 ming so'mga yaqin, Rossiya fuqarolari esa 930,2 ming so'mga yaqin mablag' sarflagan. Mahalliy sayyohlarning ko'pchiligi motellarda, mehmon uylarida va o'z xonalarini vaqtinchalik yashash uchun ijaraga beradigan xususiy mulkdorlarda qolishni afzal ko'rdi. Turistik ko'rgazma maydonchalariga kirish chiptalari narxi mahalliy sayyohlar uchun 1,5-2 ming so'mni, vaqf jamg'armasiga qarashli ob'ektlarda esa xorijiy davlatlardan kelgan turistlar uchun 5 ming so'mni tashkil etgan bo'lsa, Markaziy Osiyo mamlakatlari uchun narxi pasaytirildi yoki nazorat qilinmaydi. Sayyohlar ko'pincha Internetga ulanish sifati pastligidan shikoyat qiladilar; Nogironligi bo'lgan shaxslar uchun yaratilgan sharoitlardan norozilik yuqori, buni respondentlarning 27 foizi qayd etgan. Umuman olganda, o'tgan yillarga nisbatan turistik ko'rgazma obyektlarida sanitariya-gigiyena holati sezilarli darajada yaxshilandi, ularning mavjudligi respondentlarning 89 foizi tomonidan qayd etilgan. 2020-yil boshida Qoraqalpog'iston Respublikasida 35 ta mehmonxona, 12 ta mehmon uyi, 9 ta sanatoriy va dam olish maskanlari mavjud edi. Xorijlik sayyohlar uchun mehmonxona narxi 3 yulduzli mehmonxonada 50 dollar, mahalliy sayyohlar uchun 300 ming so'm bo'lgan. 2019-yilda Qoraqalpog'istonda 35,5 ming mahalliy sayyohga, bor-yo'g'i 34,9 ming xorijiy sayyohga xizmat ko'rsatildi, bu viloyatda mehmonxona biznesi sust rivojlanayotganidan dalolat beradi. 2021 yilga kelib Xorazm viloyatida 259 ta madaniy meros ob'ektlari saqlanib qolgan bo'lib, ulardan 135 tasi me'moriy majmualar, 37 tasi arxeologik, 81 tasi monumental san'at va boshqalardir. Xiva shahridagi eng mashhur sayyohlik maskani bu Ichan qal'a tarixiy-me'moriy qo'riqxonasi birinchi bo'lib YuNESKOning Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilgan. Islomxo'ja tomonidan qurilgan yangi usul maktabi binosi (maktabda birinchi fotograf Xudaybergen Divonov hayotiga bag'ishlangan doimiy ko'rgazma mavjud), Matpanaboy madrasasi, Tosh-Xovli saroyi, Muhammad Amin Inoq madrasasi, Olloqulixon madrasasi, Qutlug' Murod Inoq madrasasi, Abdullaxon madrasasi, Oq masjidi, Anushxon hammomi, Nurullaboy saroyi. Urganch tumani G'aybu qishlog'idagi "Ulli hovli" mahalla fuqarolar yig'ini hududga tashrif buyuruvchilarning majburiy ro'yxatiga kiritildi. Turkman xalqi vakillari bu yerga dastlab Xiva xoni Abdulg'ozixon davrida ko'chirilgan, keyinchalik ularning soni ko'paygan va alohida Ullixovli mahallasi tashkil topgan. Turkmaniston-o'zbek do'stligi uyi oldida Xon Magtimquliga haykal o'rnatildi. Majmuada 35 ta katta-kichik xonalar, 2 ta tandir o'rnatilgani sayyohlar uchun non va boshqa mahsulotlar pishirish bo'yicha mahorat saboqlarini o'tkazish imkonini berdi. Xiva shahriga sayyohlar soni ortib borayotgani, unga tashrif buyuradigan davlatlar geografiyasining ortib borayotgani "2017-2021-yillarda Xiva shahri va Xorazm viloyatida turizm sohasini rivojlantirish

dasturi”ning amalga oshirilayotganidan dalolatdir. Birinchi oʻnlikka kirgan sayyohlarning asosiy qismini Germaniya, Fransiya, Italiya, Ispaniya, Yaponiya, Koreya va Xitoy vakillari tashkil etdi. Agar sayyohlar asosan turistik mavsumda 6-7 oy davomida kelgan boʻlsa, 2019-yilga kelib Xiva shahriga yil boʻyi sayohat boʻldi. Sayyohlarni keng jalb etish maqsadida “Urganch” xalqaro aeroporti qayta tiklandi va qayta qurildi. Viloyatda sayyohlarning maroqli hordiq chiqarishi uchun “Raqs moʻjizalari” xalqaro festivali, shuningdek, “Gurvok – Xorazm qovunlarining ramzi” xalqaro festivali oʻtkazildi. Turistlarning xohish-istaklariga koʻra Xivada turizmning quyidagi yoʻnalishlari taklif etildi: ilmiy-tarixiy, tarixiy-etnik, madaniy-koʻngilochar, ekologik. Masalan, Eshon Ravat sayyohlik majmuasida ular baliq ovlash bilan shugʻullangan, bundan tashqari, oʻz uylari lagerlari, dam olish joylari mavjud boʻlgan, sayyohlarga tuya minish ham taklif qilingan. Xorazm viloyatida respondentlar oʻrtasida oʻtkazilgan soʻrov shuni koʻrsatdiki, koʻplab turistik sayohatlar Xorazm viloyatiga dam olish, dam olish kunlarida dam olish maqsadida tashrif buyurish bilan bogʻliq boʻlsa (66 foiz), keyingi oʻrinda diniy joylar va ziyoratgohlar (55,2 foiz) barcha respondentlar. Xorazm viloyatiga tashrif buyurgan mahalliy sayyohlarning (Oʻzbekiston fuqarolarining) oʻrtacha yoshi 45 yoshni, MDH davlatlaridan kelgan sayyohlarning oʻrtacha yoshi 33 yoshni, xorijiy davlatlardan kelgan sayyohlarning oʻrtacha yoshi 47 yoshni tashkil etdi. Shu bilan birga, tarixiy, monumental va “ziyosat/ziyosat” sayyohlik obʼyektlarida internet tarmogʻidan foydalanish darajasi pastligi, Wi-Fi zonasi yoʻqligi (39%) qayd etildi. Shuni yodda tutish kerakki, alohida turistik obyektlarga kirish chiptalari narxi mahalliy sayyohlar uchun 2-4 ming soʻm, bitta chipta esa 50 ming soʻm (bolalar, maktab oʻquvchilari va talabalar uchun 25 ming soʻm). Xorijiy mamlakatlardan kelgan sayyohlar uchun bitta chipta narxi 50-150 ming soʻmni tashkil qiladi. Turistlarning gidlar va gidlar xizmatlaridan foydalanish darajasini tahlil qilish alohida qiziqish uygʻotdi. Sayyohlarning deyarli yarmi (41,5%) gid va gidlar xizmatidan foydalanmagan, bu esa turizmdagi salbiy omil hisoblanadi. Soʻrov shuni koʻrsatdiki, mahalliy sayyohlar boʻlgan Oʻzbekiston fuqarolari kuniga oʻrtacha 97 ming soʻm, MDH davlatlari fuqarolari esa oʻrtacha 150 ming soʻmga yaqin mablagʻ sarflagan. Shu bilan birga, xorijlik sayyohlar uchun 4 yulduzli mehmonxonalar narxi 106 dollar, mahalliy sayyohlar uchun 440 ming dollar, Xorazm viloyatida 2019 yilda 88 ta mehmonxona mavjud. 64 ta mehmon uyi. Umuman olganda, turistlar Xorazm viloyatidagi turizm obyektlarida xizmat koʻrsatish darajasini ijobiy baholamoqda. 80% aʼlo darajadagi xizmatni, 20% - yaxshi darajani qayd etdi. Madaniy meros yodgorliklarining umumiy soni boʻyicha va ularning 829 dan ortiq, shulardan 287 tasi arxeologik yodgorliklar, 507 tasi meʼmoriy yodgorliklar, 17 tasi monumental sanʼat obʼyektlari va 18 tasi eʼtibor talab etiladigan joylardir. Markaziy Osiyodagi eng yirik ochiq osmon ostidagi muzeylar. Eng qadimiy va tez-tez tashrif buyuradigan yodgorliklar Ark qalʼasi, muqaddas Chashma-Ayub va Magoki-Attari masjidi, Ismoil Somoniy maqbarasi, Kalyan minorasi, Vobkent minorasi, Chor-Bakr, Lyabi-Xauzdir. Chet ellik sayyohlar uchun kam maʼlum boʻlgan diqqatga sazovor joylar bor edi va koʻpincha ular Buxoro

viloyatiga, masalan, Kogon shahriga sayohat qilish uchun turistik marshrutlarga kiritilmagan. Amir Seyyid Abd al-Ahad saroyi Kogonda joylashgan.

Evropa uslubida mehmonlarni qabul qilish uchun birinchi qarorgoh hisoblangan, Muqaddas Nikolay mo'jizaviy cherkovi, shuningdek, Uch Millat nekropoli, hududida shia masjidi joylashgan Fors mahallasi, Buxorogacha barpo etilgan eng yirik aholi punktlaridan biri bo'lgan Varaxsha. 16-asrda Shayboniylar sulolasidan bo'lgan Abdulazizxon buyrug'i bilan qurilgan Tolipach darvozasi, Buxoroga shimoliy nazorat punkti bo'lib xizmat qilgan shahar devorining bir qismi. Bu istehkomlar qoldiqlari va darvozaning o'zi YuNESKOning Jahon merosi ro'yxatiga kiritilgan. 2019-2023-yillarda Buxoro viloyatida turizmni rivojlantirish dasturi qabul qilingan bo'lib, unda turizmdan viloyat iqtisodiyotini rivojlantirishning eng muhim omili sifatida foydalanish ko'zda tutilgan. 2019-yilda Buxoro viloyatida 132,8 ming nafar mahalliy sayyohga, 280,7 ming nafar xorijiy sayyohga xizmat ko'rsatildi, bu esa mehmonxona biznesining xorijlik sayyohlarga xizmat ko'rsatishga katta e'tibor qaratilayotganidan dalolatdir. Buxoro viloyati bo'yicha so'rovda qatnashgan turistlarning gender bo'yicha selektiv taqsimoti quyidagi natijalarni ko'rsatdi: erkaklar 45,8%, ayollar 54,2%, MDH davlatlaridan: erkaklar – 49%, ayollar 51%, MDHdan tashqari davlatlardan: erkaklar – 48,5%, ayollar. 51,5%. Buxoro viloyatiga tashrif buyurgan mahalliy sayyohlarning (O'zbekiston fuqarolarining) o'rtacha yoshi 48 yoshni, MDH davlatlaridan kelgan sayyohlarning o'rtacha yoshi 49 yoshni, xorijiy davlatlardan kelgan sayyohlarning o'rtacha yoshi 51 yoshni tashkil etdi. Ko'rib turganingizdek, sayyohlarning o'rtacha yoshi yuqori va asosan ziyorat turizmi bilan bog'liq.

XULOSA

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, turizmning milliy modeli mustaqillik yillarida shakllana boshlagan tarixiy-madaniy meros, qulay muhit, turmush tarzi, turmush tarzi, urf-odatlar, diniy-e'tiqodlari, rang-barang milliy taomlari, xalq amaliy san'ati, milliy bayramlar va milliy o'yinlar, musiqa va dekoratsiya, teatr va xalq amaliy san'ati, mehmondo'stlik – bularning barchasi sayyohlarda katta qiziqish uyg'otib, turizmni iqtisodiyotning motorlaridan biriga aylantirishga xizmat qilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Shavkat Mirziyoyev: mamlakatimizdagidek boy tarix, bobolarimizdek buyuk allomalar hech qayerda yo'q. <https://xs.uz/uz/post/>
2. Xoshimov P.Z., Kim T.M. O'zbekistonda turizm faoliyatini tashkil etish va takomillashtirish yo'llari. // Iqtisodiyot va moliya (O'zbekiston), 2014. –No. 7. – 43-48-betlar.
3. Xodjaeva D.X. Qishloq turizmi O'zbekiston qishloq joylarida daromad o'sishi manbai sifatida. // Fan va ta'lim yutuqlari, 2020. – No3 (57). – 18-21-betlar
4. Nekrasova E.G. Buxoro vohasining me'moriy yodgorliklari. Chashma-i Ayyub. // Baktria Press, 2019. – B. 136
5. <https://lex.uz>

6. Abdullaeva T. Markaziy Osiyo davlatlarida milliy turizm modelini shakllantirish xususiyatlari [Elektron resurs]: mc-ma.narod.ru/tour/summer04/tamila1.htm
7. Ulardan 2330 ta me'moriy yodgorliklar, 3945 ta arxeologik yodgorliklar, 1138 ta monumental san'at yodgorliklari, 157 ta tarixiy obidalar ro'yxatga kiritilgan bo'lsada, tabiiy meros ob'ektlarining 5-8% dan kamrog'i turizm maqsadlarida foydalanilgan // Tleuboyev T. madaniy meros va ularning O'zbekistonda turizmni rivojlantirishdagi o'rni // Magistratura, aspirant va yosh olimlar VII xalqaro ilmiy maktabi materiallari. Rossiya xalqaro turizm akademiyasi. - Moskva 2016 yil. – P.281.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 29-iyuldagi “BMT Bosh Assambleyasining 2021-yil 18-maydagi “Orolbo'yi hududlarini ekologik innovatsiyalar zonasi deb e'lon qilish to'g'risida”gi maxsus rezolyutsiyani amalga oshirish Birlari to'g'risida risida”gi PQ-5202-son qarori. va texnologiya” // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy ma'lumotlar bazasi, 30.07.2021 y. Turizm iqtisodiyoti [Elektron resurslari]: <http://uralinsttur.ru>
9. Rasmiy veb-saytga qarang: O'zbekistonda Orolbo'yi ekologik innovatsiyalar va ekoturizm zonasiga aylantiriladi [Elektron resurs]: <http://uzbektourism.uz>
10. Dala tadqiqotlari. So'rovnomanini dissertatsiya nomzodi UNWTO Ipak yo'li bo'limi direktori maslahatchisi Sh.Isaqulov bilan birgalikda 2019-yilda tuzgan va yakunlagan. 2020 yilda tahlil. – Qoraqalpog'iston, 2019 y. Mart-iyun.
11. Rtveladze E.V., Hakimov A.A. O'zbekiston: Madaniy meros. – Toshkent: Smi-Osiyo, 2014. – B.72.
12. Hoshimov M. Markaziy Osiyoning diniy-ma'naviy yodgorliklari. – Olmaota: SAGA, 2001. – B.68.
13. Xorazmga tashrif buyurish uchun 10 ta sabab // O'zbekiston Turizm vazirligi milliy PR markazi to'plami. Toshkent, 2018. – B.4.
14. Dala tadqiqotlari. So'rovnomanini dissertatsiya nomzodi UNWTO Ipak yo'li bo'limi direktori maslahatchisi Sh.Isaqulov bilan birgalikda 2019-yilda tuzgan va yakunlagan. 2020 yildagi tahlil. – Xiva, 2019 yil. Mart-iyun.
15. Dala tadqiqotlari. So'rovnomanini dissertatsiya nomzodi UNWTO Ipak yo'li bo'limi direktori maslahatchisi Sh.Isaqulov bilan birgalikda 2019-yilda tuzgan va yakunlagan. 2020 yildagi tahlillar. - Xiva, 2019 y. Mart - oktyabr.
16. Saakov V.G. Buxoro tarixi: 100 savol-javob. Xorijiy va mahalliy sayyohlar uchun Buxoro tarixi haqida kitob. – Toshkent: Shark, 1996. – B.176.
17. O'zbekiston Turizm va sport vazirligining joriy arxivi. Hisobot “UNESCO ishlari buicha Uzbekistan Republicasi Milliy kommissiyasi Majlisining baeni”. – Toshkent, 2019.– 20 b.